ETO: 81-11(4)(049.32) BOOK REVIEW

Bene Annamária

Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka
bene.a@eunet.rs

KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA ÉS TRANSZLINGVISZTIKA EURÓPÁBAN

Communication Culture and Translinguistics in Europe

Komunikaciona kultura i translingvistika u Evropi

A *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában* című tanulmánykötet 2012-ben jelent meg a kolozsvári Scientia Kiadónál, s a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi Műszaki és Humántudományok Kara Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszékének szervezésében 2011 májusában megtartott konferencián elhangzott előadásokat tartalmazza.

Nem illik kritizálni egy kiadvány címadását, az Olvasó érdekében most mégis megteszem. Tudniillik, a kötet címe – s legyünk őszinték: a cím számít – legalábbis félrevezető, mert azt sugallja, hogy nyelvészeti, méghozzá *transzlingvisztika*i munkákat tartalmaz. (Egyáltalán, tudjuk, mi a *transzlingvisztika?)* Aztán miután már olvasni kezdjük a könyvbe sorolt cikkeket, s ha még történetesen a vokációnk nyelvész, akár még sértőnek is tűnhet a fenti cím. Hogy miért? Nem azért, mert a nyelvész érzékeny lelkületű fajta, hanem mert a cikkek kétnyelvűséggel foglalkoznak ugyan, de nem nyelvészeti értelemben vett kétnyelvűséggel, ugyanakkor a kötetcím szerint bizony nyelvészeti szempontból vizsgálják a kétnyelvűség különféle megnyilvánulásait. Éppen ez az, ami több mint látszatát kelti annak, hogy gyakorlatilag bárki lehet nyelvész; márpedig attól, hogy valaki éppen egy nyelvről vagy valamilyen nyelvi jelenségről ír, még nem foglalkozik lingvisztikával, *transzlingvisztiká*val pedig végképp nem. Mindezek a problémák nem erednek másból, mint a *transzlingvisztika* fogalom téves használatából.

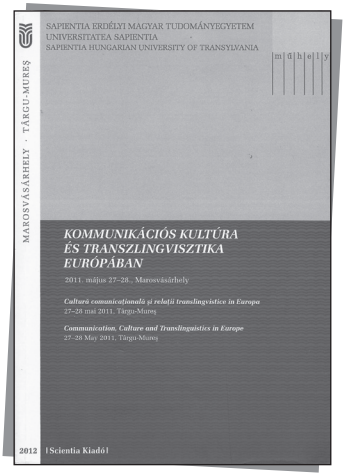

Mert mit is jelent tulajdonképpen ez a terminus? A *transzlingvisztika* Mihail Bahtyin fogalma (Bahtin 1980)[1]: a XX. század húszas éveiben nevezte el így azt a tudományt, amely a saussure-i *parole*-t, tehát a megnyilatkozásokat vizsgálná. Felismerte ugyanis, hogy az akkoriban megjelenő, Saussure nevéhez fűződő strukturális nyelvészetet csak a *langue*, tehát a nyelv mint rendszer érdekli, a *parole*-ra (megnyilatkozásra) mint a *langue* és a megnyilatkozás produktumára nem figyel. Tulajdonképpen az, amit Bahtyin *transzlingvisztiká*nak nevezett el, ma nyelvi pragmatikaként ismert. Mondanom sem kell, a kötetben szereplő cikkek egyike sem értekezik a nyelvről a bahtyini *transzlingvisztika* szellemében.

Akkor mégis hogyan kerülhetett egy kétségtelenül nyelvvel foglalkozó munkákat tartalmazó kiadvány címébe a *transzlingvisztika?* Az elmúlt évtizedben kialakulófélben van a (nyelvészeti) kétnyelvűségkutatás területén egy új, nagy ellenállást keltő szemléletmód, amely a kétnyelvűséget nem elkülönített nyelvekre bontja, hanem egységes szemiotikai repertoárnak tekinti (pl. CANAGARAJAH 2011; GARCIA 2013). Ezt a szemléletet azonban *transzlingvizmus*nak (ang. translingualism) nevezik, nem *transzlingvisztiká*nak. Mivel a kötetben (nyelvészeti) kétnyelvűséggel foglalkozó munka nincs, így még ha a konferencia szervezői, illetve a kötet készítői a *transzlingvisztiká*t és a *transzlingvizmus*t szinonim szavaknak tekintik is, akkor sem indokolt az előbbi megjelenése a címben.

A *transzlingvizmus* egyébként eredetileg irodalomtudományi fogalom: Kellman (2000) alkotta meg, s olyan írókra vonatkoztatja, akik vagy anyanyelvükön kívül más nyelv(ek)en is írnak, vagy csak anyanyelvüktől eltérő nyelv(ek)en alkotnak (vö. ezt a Sapir-Whorf-hipotézissel!). A nyelvtudományba az L2 nyelv, tehát a másod- vagy idegennyelv-oktatás révén került: azok, akik a *transzlingvista* megközelítés hívei, a kötetlen (flexibilis) típusú kétnyelvűség jegyeit szem előtt tartva azt vallják, hogy az L2 nyelv oktatása valójában hídépítés két nyelv között, ami megengedi a beszélőnek, hogy függetlenül attól, hogy hány nyelvet beszél, a nyelvek közötti porózus határ (pl. SCHWARZER et al. 2006) miatt a világot egységesen szemlélje, azaz a tudata egységes maradjon (most is lásd a Sapir-Whorf-hipotézist). A vizsgált tanulmánykötetben vannak ugyan nyelvoktatással foglalkozó írások, ezek azonban nem a *transzlingvista* megközelítésmódot vallják magukénak.

E hosszabb, de szükséges kitérő után nézzük meg végre magát a kötetet, illetve annak tartalmát.

A bő négyszáz oldalas könyvben negyvenkét tanulmány kapott helyet hat fejezetbe csoportosítva. Négy fejezet magyar, egy angol, egy pedig román nyelvű cikkeket tartalmaz – utóbbiakkal a nyelvismeret hiányában nem áll módomban foglalkozni.

[1] Eredetileg a *metalingvisztika* terminust használta, de mivel ez összetéveszthető volt a jakobsoni metanyelvvel, Barthes javaslatára hamarosan *transzlingvisztiká*ra cserélte.

Az első fejezet *A soknyelvűség hagyományai az európai kultúrában* címet kapta, és öt tanulmányból áll. Tartalmaz egy összefoglalót a vajdasági magyar nyelvű sajtóról: múltbeli és jelenkori helyzetéről, egy érdekes áttekintő cikket a magyarországi zsidó többnyelvűségről, aztán a lappok nyelvi jogairól és magáról a lapp nyelvről. A következő munka gyakorlatilag dialektológiai vizsgálat: a csángó nyelvjárás birtokviszonyát írja le. Az utolsó cikk egy Mikszáth-regényt vizsgál a benne megjelenő nyelvek, kultúrák összefonódása szempontjából.

A kötet második fejezetének címe: *Kommunikációs kultúra és elektronikus kommunikáció.* Egy ide sorolt munka a közösségi oldalak kommunikációjának modellezésével foglalkozik. A következő tanulságos cikk a székelyföldi magyarok televíziós szokásait vizsgálja: a szerző azt kutatta, hogy az ott elérhető román és magyar híradó műsorok miről, hogyan tájékoztatják a közönséget. A harmadik munka a romániai vidéki környezetben taglalja a generációk között felmerülő tömegkommunikációs különbségeket. Egy másik munka bizonyos, nem nyelvi kisebbségek iránti attitűdök nyelvbeni megnyilvánulásait mutatja be. Az utolsó ide sorolt cikk az etnikai identitás kulturális reprezentációjával foglalkozó elméleteket foglalja össze.

A következő fejezet címe: *Anyanyelv-pedagógia, nyelvoktatás.* Amint a cím elárulja, az itt található kilenc cikk az anyanyelvi nevelés különböző kérdéseivel foglalkozik az óvodától a felsőoktatásig.

A negyedik fejezet a *Fordításelmélet – fordítási gyakorlat.* Igen változatos része a kötetnek: egy cikk Kosztolányi Pacsirtájának német fordításairól értekezik, egy másik azt vizsgálja, hogyan változott meg Gion Nándor néhány műve a fordítások révén. Találunk itt a hivatalos fordítás során felmerülő gondokkal foglalkozó munkát is, a magyar turisztikai szaknyelv angol kölcsönszavait taglaló írást, de az angolszász gyermekirodalom fordításainak problémáiról ugyancsak ír egy szerző, sőt az SMS-szövegek fordíthatóságáról is értekeznek.

Az ötödik fejezet román nyelvű cikkekből áll, a hatodik pedig az angol nyelvűeket sorolja fel. A *Translation, literature, globalization* című részben az egyik szerző az irodalmi művek szabad és a szó szerinti fordításával összefüggő problémákkal foglalkozik, egy másik a Lear király című Shakespeare-dráma magyar fordításait vizsgálja. De találunk itt a vajdasági magyar irodalom többnyelvű hagyományait taglaló tanulmányt is. Ugyanakkor ide került az irányított másodnyelv-oktatással foglalkozó írás, de az angol modális igék fordítását vizsgáló munka is, valamint egy, a számítógépes fordítás jövőjét taglaló írás.

A *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában* című tanulmánykötet igen hullámzó minőségű munkákat tartalmaz: vannak közöttük olyanok, amelyek minden további nélkül használhatók például fordítástudományi kurzusokon, ilyen jellegű tanulmányok szakirodalmaként, (anya)nyelvi módszertan keretében, azonban a cikkek többségén még jócskán kellene dolgozni azért,

hogy publikálhatók lehessenek tudományos kiadványban. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy nem kell kézbe venni a kötetet: minden kiadványból, így ebből is tanulhatunk, tájékozódhatunk.

IRODALOM

BAHTIN, Mihail 1980. *Marksizam i filozofija jezika.* Prevod i predgovor Radovan Matijašević. Beograd

CANAGARAJAH, A. Suresh 2011. Codemeching in academic writing: Identifying teachable strategies of translanguaging. *The Modern Language Journal* 95. 401–417.

KELLMAN, Steven G. 2000. *The Translingual Imagination*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press

SCHWARZER, David–Melanie BLOOM–Sarah SHONO (eds.) 2006. *Research As a Tool for Empowerment: Theory Informing Practice.* Charlotte, NC: Information Age Publishing.

Wee 2013.